

Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring

Daniel Andersson och Åke Sander har redigerat *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*¹ som tar upp en stor del av de religiösa minoriteter som finns representerade i Sverige. Antologin är indelad i kapitel skrivna av olika forskare som beskriver hur de olika religionerna utövas i Sverige och påverkas av det svenska samhället. Religionerna som presenteras är: hinduism, buddhism, sikhism, judendom och islam samt ortodoxa, österländska och katolska kyrkor. *Det mångreligiösa Sverige* är en informativ kartläggning av de största religiösa minoriteterna i Sverige. Förutom religionernas historik och praxis beskrivs deras geografiska utbredning i Sverige. Exempelvis nämns att hinduerna i Jönköping fick sitt första lägenhetstempel år 1984. Före det hade de träfats hemma hos varandra och för större högtider hyrt lokaler. Med hjälp av dessa detaljerade beskrivningar kan läsaren lätt själv ta kontakt med olika samfund och församlingar som nämns i boken. Religionerna är presenterade i en viss ordning: först kommer hinduismen och efter det presenteras de religioner som utgått från hinduismen, buddhismen och sikhismen. Sedan presenteras Abrahams religioner: först judendomen, som den äldsta av de abrahamitiska religionerna, sedan följer de ortodoxa, österländska och katolska kyrkorna och sist presenteras islam.

Eftersom det blir för omfattande att presentera alla kapitel skilt för sig har jag valt att koncentrera mig på kapitlet om islam. Jag valde islam för att nyheter kopplade till islam ständigt uppmärksammas i media och det gör islam till en aktuell och intressant religion. Andersson och Sander tar upp vissa problem kring uppfattningen av islam i väst i inledningskapitlet medan Göran Larsson skriver mer utförligt om muslimer i Sverige i kapitlet *Mellan tolerans och islamofobi*. Kapitlet kan fungera representativt för de andra kapitlen på så sätt att det tar upp bland annat religionens historia, dess första ankomst i Sverige och dagens läge. Därtill tar Larsson med aktuella frågor kring islam och aspekter från sin egen forskning.

Enligt Andersson och Sander har den akademiska världen varit lika polariserad som media i analysen av islamismens framväxt och dess aktiviteter efter händelserna den 11 september 2001. Den ena existerande tesen (essensialistiska) är att islam inte genomgått en

reformations- och upplysningsprocess utan förblivit inneboende oupplyst, irrationell, auktoritär, aggressiv och våldsbenägen och att muslimer inte förstår något annat språk än våld. Den andra existerande tesen är den som Huntington framförde om civilisationernas kamp, den som kan kallas för globaliseringsten. Den går ut på att terrorism och fanatism bottenar i socio-ekonomiska orsaker, att de uppkommit som följd av en orättvis ekonomisk världsordning som delar upp världen i fattiga och maktlösa respektive rika och mäktiga. Författarnas uppfattning är att islam inte kan sägas vara en våldsreligion, i alla fall inte mer än någon annan religiös tradition. Däremot har islam utnyttjats under de senaste årtiondena till att legitimera våldsdåd världen över.

Göran Larsson skriver att invandrargrupper, och i synnerhet muslimer, sällan får en ”positiv” mediebevaktning i Sverige. Den händelse som blivit mest uppmärksammas och stärkt den negativa bilden av islam är terrordåden i Förenta staterna den 11 september 2001. Därtill nämner Larsson attentaten i Madrid i mars 2004, mordet på Hamas andliga ledare Sheikh Ahmed Yazin i april samma år och hot om terrorism i framtiden som faktorer som bidragit till den negativa nyhetsbevaktningen av islam. Larsson skriver att det inte är ett nytt fenomen att människor upplever och framställer muslimer som något främmande eller till och med farligt i Sverige. Beskrivningar av muslimer som främmande, annorlunda och farliga blev förstärkta under bland annat kolonialismens och orientalismens tidevarv. Enligt Edward Said formades västvärldens bild av muslimer och islam av Europas ekonomiska och politiska position från slutet av 1700-talet. Västvärldens bild av muslimer och islam blev den Andre, det vill säga den främmande, exotiske men också farlige Andre. Trots att många saker har förändrats sedan dess lever en negativ uppdelning av vi och dem kvar idag.

Många forskare talar idag om islamofobi som ett begrepp för negativa attityder mot islam. Med islamofobi menas en rädsla eller en fobi för religionen islam och för dess anhängare, muslimer. Flera forskare har visat att negativa och stereotypa attityder gentemot islam och muslimer fortfarande finns representerade i svenska läroböcker och i svensk media. Håkan Hvitfelt, som forskat i ämnet, menar att i mitten av 1990-talet framställdes eller förknippades islam och muslimer regelbundet i svensk television med våld,

1 Andersson, Daniel och Åke Sander (red.): *Det mångreligiösa Sverige – ett landskap i förändring*. Lund: Studentlitteratur 2005.

fanatism eller kvinnoförtryck.

Larsson tar fram tre exempel på fallstudier som kan vara av betydelse för att förstå hur bilden av islam och muslimer formas av både internationella och nationella händelser. Som första exempel tar han fram en enkät- och intervjuundersökning om muslimers uppfattning av sin situation efter terrorattackerna mot Förenta staterna den 11 september 2001. De två andra exemplen är händelser i Sverige som påverkat bilden av islam på en nationell nivå. Jag har valt att gå närmare in på det förstnämnda exemplet. Larsson har undersökt hur muslimer upplevde att medias bevakning av terrordåden berörde Sveriges muslimer. I slutet av september skickade han ut enkäter till islamiska samfund, främst i Göteborg och dess närområde. Han poängterar två saker angående sina resultat: för det första är de inte representativa för alla muslimer i Sverige och för det andra står resultaten endast för hur muslimerna upplevde sin situation efter den 11 september. Resultaten visade att en absolut övervägande majoritet av dem som svarade upplevde att de blivit mer utsatta för diskriminering och negativ särbehandling i Sverige efter den 11 september. Majoriteten tyckte också att terrorattackerna ledde till ökad diskussion och debatt bland muslimer i Sverige om vad islam är och vad det betyder att vara muslim. Undersökningen bevisade att de svenska muslimernas situation och position i samhället inte alls enbart är beroende av den inhemska utvecklingen i Sverige. Larssons analys fungerar som en illustration på hur världen krympt och blivit mer globaliserad genom bland annat medias bevakning.

Om muslimer framställs på ett förenklat och onyanserat sätt kommer detta med största sannolikhet att

bidra till ett större avstånd mellan muslimer och icke-muslimer. Frågan om tolkningar av islam i framtiden kommer att radikaliseras eller harmoniseras beror på icke-muslimernas vilja att integrera och acceptera muslimer. Enligt Larssons, och många muslimers, uppfattning har det blivit mer vanligt och accepterat att framställa islam och muslimer som något hotande och farligt efter terrordåden mot Förenta staterna. Larsson efterlyser dock en bredare empirisk forskning huruvida de negativa och stereotypa bilderna i media verkligen ökat jämfört med tidigare tidsperioder. Larsson lägger fram tidigare händelser som förslag till potentiella forskningsobjekt. Han nämner revolutionen i Iran (1979), publiceringen av boken *Inte utan min dotter* (1988) och dödsdomen mot Salman Rushdie (1989).

I *Det Mångreligiösa Sverige* diskuteras religion som en betydande faktor diskuteras i samband med den modernisering, globalisering och sekularisering som pågår i världen. Boken är avsedd för studenter i religionsvetenskap eller andra humanistiska ämnen vid universitet och högskolor. Men såsom redaktörerna också poängterar är den en intressant läsning för alla som har intresse för religion och samhälle. Som titeln också antyder är boken starkt koncentrerad på Sverige. Som finländare blev jag nyfiken på hur de olika religionerna finns representerade i Finland och i de övriga nordiska länderna i jämförelse med Sverige.

Nadine Aschan